

การสอนเพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาพยาบาล
ในการฝึกประสบการณ์ภาคปฏิบัติ
Teaching for Enhancing Critical Thinking of Nursing Students in
Clinical Practice

ฤทัยรัตน์ ชิดมงคล^{1*}, เพ็ญศรี ทองเพชร² และ วาสนา ขอนยาง¹
Ruetairat Chidmongkol^{1*}, Phensri Tongphet² and Wasana Khonyang¹
วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี อุดรธานี¹, วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี สุราษฎร์ธานี²

บทคัดย่อ

เป้าหมายสำคัญประการหนึ่งที่เป็นผลลัพธ์ของการจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์ คือ การผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งสภาการพยาบาลกำหนดให้เป็นสมรรถนะหลักที่จำเป็นของผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นความสามารถของบุคคลในการคิดพิจารณาอย่างมีเหตุผล เกี่ยวกับข้อมูลหรือข้อโต้แย้งต่าง ๆ ครอบคลุมถึงการคิดอย่างไตร่ตรองถ้วนถี่ในการระบุปัญหา การหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดในการแก้ปัญหา และการเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพที่สุดเพื่อให้บรรลุผลในการแก้ปัญหานั้น กระบวนการพยาบาลเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาทางการพยาบาล และหากพยาบาลมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จะส่งเสริมให้การใช้กระบวนการพยาบาลในการแก้ปัญหา และการตัดสินใจเกิดประสิทธิภาพสูงสุด บทความนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอเกี่ยวกับมนทัศน์ของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การนำการคิดอย่างมีวิจารณญาณมาใช้ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล และการนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณแก่นักศึกษาพยาบาล

คำสำคัญ: การคิดอย่างมีวิจารณญาณ, กระบวนการพยาบาล, วิธีการสอน

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: rchidkol@gmail.com เบอร์โทรศัพท์ 081-4711015)

Abstract

An important goal in the nursing education curriculum is to produce graduated nurses who are having the intellectual competence of critical thinking at a certain level. Indeed, the Thailand Nursing and Midwifery Council (TNMC) recognizes critical thinking as a core competence necessary for professional nurses and midwives practice. Also called critical analysis, critical thinking is a methodical practice of doubt. It is defined as the intellectually disciplined process of actively and skillfully conceptualizing, applying, analyzing, synthesizing, and/or evaluating information gathered from, or generated by, observation, experience, reflection, reasoning, or communication, as a guide to belief and action.

The nursing process is an instrument of nursing problem-solving. Graduated nurses are able to use the nursing protocols in order to prevent, detect and solving problems. Graduated nurses with critical thinking competence at a certain level can make decisions efficiently in full enlightened regard of the context, thanks to their faculty of methodological doubt and awareness of the context. The purposes of this article were to present the implementation of a critical thinking perspective in each step of the nursing process by: 1) presenting the concept of critical thinking, 2) review its application in teaching methods, 3) modify the clinical practice accordingly.

Key words: Critical Thinking, Nursing Process, Teaching Methods

บทนำ

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความจำเป็นสำหรับพยาบาลในการปฏิบัติการพยาบาลให้เกิดประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้รับบริการ พยาบาลต้องใช้ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในการไตร่ตรองข้อมูล ที่ได้จากการสังเกตผู้รับบริการในคลินิก ใช้การคิดอย่างมีเหตุผลในการตรวจสอบข้อมูล มีการประเมินความ ถูกต้อง ครบถ้วน และความน่าเชื่อถือของข้อมูลเพื่อการวินิจฉัยปัญหาที่ถูกต้อง แม่นยำ และการตัดสินใจแก้ปัญหา ทางพยาบาล ที่อยู่บนพื้นฐานของข้อมูล ข้อเท็จจริง มากกว่าการคาดเดา ซึ่งนักการศึกษาพยาบาลต่างให้ ความคิดเห็นว่า พยาบาลที่สามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณ จะสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาทางการพยาบาลได้อย่าง มีประสิทธิภาพ (Bandman & Bandman, 1995; Alfaro-LeFevre, 1995; Reilly & Oermann, 1999; Walthew, 2004) องค์การวิชาชีพทางการพยาบาล ทั้งในและต่างประเทศ ล้วนให้ความสำคัญกับความสามารถ ในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของพยาบาล โดยสภาการพยาบาล ได้กำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาล และการผดุงครรภ์ ต้องมีความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ และการใช้วิจารณญาณทางคลินิก (Clinical Judgment) (สภาการพยาบาล, 2556) นอกจากนั้น องค์การวิชาชีพพยาบาลของอาเซียน ได้มีข้อตกลงร่วมของ สมรรถนะหลักพยาบาลใน ASEAN (ASEAN-Thai Nursing Common Core Competencies) โดยกำหนด สมรรถนะหลัก 5 ด้าน ได้แก่ 1) สมรรถนะด้านการปฏิบัติตามหลักจริยธรรม และกฎหมาย 2) สมรรถนะด้านการ

ปฏิบัติตามหลักวิชาชีพ 3) สมรรถนะด้านภาวะผู้นำ และการจัดการ 4) สมรรถนะด้านการศึกษาและวิจัย และ 5) สมรรถนะด้านการพัฒนาวิชาชีพ การพัฒนาตนเอง และการพัฒนาคุณภาพงาน โดยสมรรถนะในด้านนี้ ได้กำหนดให้พยาบาลต้องมีทักษะการคิดวิเคราะห์ หรือการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะการตัดสินใจทางคลินิก (วิจิตร ศรีสุพรรณ, สุจิตรา เหลืองอมรเลิศ, และกฤษฎา แสงวงศ์. 2555; เพ็ญจันทร์ แสนประสาน, 2559)

สถาบันการศึกษาพยาบาล มีบทบาทสำคัญในการผลิตบัณฑิตพยาบาลศาสตร์ ให้มีสมรรถนะตามที่สภาการพยาบาลกำหนด แต่ในสภาพปัจจุบัน พบว่า การผลิตบัณฑิตพยาบาลให้มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ยังไม่บรรลุเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งเห็นได้จากผลการศึกษาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ของนักศึกษาพยาบาล ผลการศึกษาส่วนใหญ่ พบว่า นักศึกษามีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณในระดับปานกลาง และในบางองค์ประกอบของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เช่น องค์ประกอบด้านการระบุข้อมูล การระบุประเด็นปัญหา การประเมินความสมเหตุสมผล อยู่ในระดับต่ำ (จันทร์หา พรหมน้อย, เนตรนภาพร พรหมเทพ, และศมนันท์ ทศนีย์สุพรรณ, 2555; ธิญพร ชื่นกลิ่น, วัชรภา เล่าเรียนดี, 2555; พิริยลักษณ์ ศิริกุลลักษณ์, 2556) ดังนั้น อาจารย์พยาบาลควรมีการพัฒนากลยุทธ์การสอน เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษา ทั้งในการเรียนการสอนภาคทฤษฎี ภาคทดลอง และภาคปฏิบัติ โดยเฉพาะการเรียนการสอนในภาคปฏิบัติ ที่เป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาพยาบาล นักศึกษาจะได้รับการฝึกปฏิบัติการใช้กระบวนการพยาบาลในการแก้ปัญหา ให้กับผู้รับบริการในสถานการณ์จริง ซึ่งจะเป็นประสบการณ์ให้นักศึกษาได้มีโอกาสพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้อย่างมาก ดังนั้น ผู้สอนจึงควรส่งเสริมให้นักศึกษาใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยสอดแทรกระหว่างการใช้กระบวนการพยาบาล เพื่อให้การใช้กระบวนการพยาบาลเกิดประสิทธิภาพ

จากความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณในทางการพยาบาล จะเห็นได้ว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณ จะสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับการคิดอย่างมีเหตุผล การคิดเชิงตรรกะ กระบวนการพยาบาล และการตัดสินใจทางการพยาบาล และเนื่องจากการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ถือเป็นการคิดที่เป็นเครื่องมือทางปัญญา ที่จะทำให้การใช้กระบวนการพยาบาลบรรลุตามเป้าหมายการพยาบาล ดังนั้น นักการศึกษาพยาบาลจึงควรส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณให้แก่นักศึกษาพยาบาล เพื่อให้นักศึกษาได้ใช้กระบวนการพยาบาลอย่างมีประสิทธิภาพ บทความนี้ จึงมีเป้าหมายเพื่ออธิบายมโนทัศน์ของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การนำการคิดอย่างมีวิจารณญาณมาใช้ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล และการนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณแก่นักศึกษาพยาบาล

มโนทัศน์ของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีรากฐานมาจากด้านปรัชญา ตั้งแต่ยุคสมัยของโซเครตีส (Socrates) ที่เน้นการตรวจสอบคำถามต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล โดยการถามคำถามเชิงลึกเพื่อตรวจสอบความคิดก่อนที่จะยอมรับในแนวคิดนั้น ว่ามีคุณค่าที่จะเชื่อหรือไม่ นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณไว้หลากหลาย ซึ่งหากพิจารณาในความหมายกว้าง ๆ ที่คล้ายคลึงกัน สามารถสรุปได้ว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นความสามารถของบุคคลในการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ประเด็นหรือข้ออ้างต่าง ๆ โดยมีพื้นฐานสำคัญ คือความสามารถในการให้เหตุผลภายใต้การคิดวิเคราะห์ การไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ (Ennis, 1987; Beyer, 1987; Mumm & Kersting, 1997; บรรจง อมรชีวิน, 2556)

ความเข้าใจในองค์ประกอบของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายของการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ของนักศึกษายาบาล Ennis (1985) แบ่งองค์ประกอบของการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็น 2 ส่วน คือ 1) ลักษณะของผู้ที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และ 2) ทักษะที่เป็นองค์ประกอบของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ อย่างไรก็ตาม การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นกระบวนการทางปัญญา บุคคลที่มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ยังจำเป็นต้องมีองค์ความรู้หรือมีความเข้าใจในเนื้อหาสาระที่กำลังคิดด้วยเช่นกัน เช่น พยาบาลที่มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สามารถตัดสินใจทางการพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากจะมีทักษะทางปัญญา ที่เป็นองค์ประกอบของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และมีลักษณะของการเป็นนักคิดแล้ว พยาบาลบุคคลนั้น ยังต้องมีความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ทางการพยาบาล ในเรื่องการดูแลภาวะสุขภาพ จึงจะสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาทางการพยาบาลแก่ผู้ใช้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น บุคคลที่มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ นอกจากจะมีทักษะทางปัญญาที่เป็นองค์ประกอบของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และมีคุณลักษณะของการเป็นนักคิดแล้ว บุคคลนั้นยังจำเป็นต้องมีความรู้ในศาสตร์ หรือเนื้อหาที่กำลังคิดด้วยเช่นกัน

Alfaro-LeFevre (1999) เชื่อว่า พยาบาลที่มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่

1. ความรู้เชิงทฤษฎี และประสบการณ์เดิมที่จำเป็นต่อการคิด (Theoretical and Experiential Knowledge) ในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ มีประสบการณ์ที่เป็นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหรือปรากฏการณ์นั้น ๆ รวมถึงมีความรู้ความเข้าใจในบริบทที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนั้น ๆ
2. ทักษะทางปัญญาและทักษะปฏิบัติ (Intellectual and Manual Skills) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นกระบวนการคิดที่ซับซ้อน ประกอบด้วย ทักษะทางปัญญาที่จำเป็นต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลายทักษะ เช่น ทักษะการยอมรับข้อตกลงเบื้องต้น ทักษะการตีความ ทักษะการสรุปอ้างอิงโดยใช้เหตุผลแบบนิรนัย และอุปนัย ทักษะการวิเคราะห์ ทักษะการประเมินเพื่อตัดสินคุณภาพ ความน่าเชื่อถือ หรือคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
3. คุณลักษณะของผู้ที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking Characters) ผู้ที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จะเป็นบุคคลที่มีลักษณะนิสัยที่ชอบค้นคว้า อยากรู้อยากเห็น เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การค้นหาคำจริงในเรื่องต่าง ๆ และในการค้นหาคำจริง ผู้ที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณจะค้นหาคำจริงด้วยใจเป็นกลาง มีใจกว้างที่จะรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลอื่น และมีการพิจารณาประเด็นต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการคิดอย่างมีวิจารณญาณทั้ง 3 ส่วน แสดงในแผนภาพ 1

ภาพ 1 องค์ประกอบของความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

(Alfaro-LeFevre, 1999: 50)

จากองค์ประกอบของผู้ที่มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณทั้ง 3 องค์ประกอบ หากจะอุปมาอุปไมยการคิดอย่างมีวิจารณญาณกับการเล่นกีฬา เช่น การเล่นแบดมินตัน จะเห็นว่า นักแบดมินตันที่มีความเชี่ยวชาญ ต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการของการเล่นแบดมินตัน ตลอดจนความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ความรู้เทคนิคการจับไม้ รู้กฎกติกาในการเล่นกีฬาแบดมินตัน มีความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์การกีฬา เช่น การผ่อนแรง การคลายกล้ามเนื้อ เป็นต้น นอกจากนี้ นักแบดมินตันต้องมีความรัก มีเจตคติที่ดีต่อกีฬาแบดมินตัน ขยันฝึกซ้อม และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ซึ่งเป็นตัวอย่างหนึ่งของการมีคุณลักษณะที่ดีของการเป็นนักกีฬา และที่สำคัญ นักแบดมินตันต้องมีทักษะที่จำเป็นในการเล่นแบดมินตัน เช่น มีทักษะการจับไม้แบดมินตัน ทักษะการเคลื่อนไหวเท้า ทักษะการเล่นลูกตบ ลูกหยอด การตีลูกหน้ามือ การตีลูกหลังมือ และทักษะการตบลูกหน้าเน็ต เป็นต้น นักแบดมินตัน ต้องมีการฝึกฝนทักษะเหล่านี้จนเกิดความชำนาญ และเชี่ยวชาญในการใช้ทักษะต่าง ๆ และสามารถนำทักษะเหล่านั้นได้อย่างผสมผสานกันอย่างกลมกลืน เช่นเดียวกับพยาบาลที่มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ นอกจากพยาบาลต้องมีความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ทางการแพทย์แล้ว พยาบาลต้องมีทักษะทางปัญญา ที่จำเป็นต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เช่น มีทักษะการรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การตีความ แปลความ และวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ การระบุประเด็นปัญหาของผู้รับบริการ การตีความ การวิเคราะห์ การสรุปอ้างอิง และการประเมิน เป็นต้น และพยาบาลต้องสามารถใช้ และเลือกใช้ทักษะการคิดต่าง ๆ เหล่านี้ได้อย่างประสานกลมกลืนกันอย่างเหมาะสม ก่อนที่จะตัดสินใจหรือลงสรุปเกี่ยวกับปัญหาหรือการตัดสินใจแก้ปัญหานั้น รวมทั้งพยาบาลจะต้องมีคุณลักษณะของการเป็นนักคิด เช่น ต้องเป็นคนช่างสังเกต สงสัย ใฝ่รู้ และไม่ปล่อยให้อคติของตนผ่านไป พยาบาลต้องมีความไวต่อการรับรู้ สามารถสังเกตอาการ และการแสดงของผู้รับบริการ ถ้าซักถามข้อสงสัยเกี่ยวกับการรักษาที่ผู้รับบริการได้รับ

จากมโนทัศน์ของการคิดอย่างมีวิจารณญาณข้างต้น จะเห็นได้ว่า การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ บุคคลต้องมีการเรียนรู้โน้ตต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่คิด มีการพัฒนาคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และรวมถึงการพัฒนาทักษะทางปัญญาที่จำเป็นต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยการฝึกฝนการใช้ทักษะนั้นอย่างสม่ำเสมอจนเกิดเป็นความชำนาญ

ความสำคัญของการคิดอย่างมีวิจารณญาณต่อการพยาบาล

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการปฏิบัติการพยาบาล และยังจำเป็นต่อประสิทธิภาพในการทำงานในระบบบริการสุขภาพ การแก้ปัญหาและการตัดสินใจทางการแพทย์จะสำเร็จบรรลุเป้าหมายการพยาบาลได้นั้น ต้องอาศัยการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Reilly & Oermann, 1999) นักการศึกษาพยาบาลได้กล่าวถึงความสำคัญของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติการพยาบาล ซึ่งสามารถสรุปบทบาทของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติการพยาบาลได้ ดังนี้

1. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ช่วยให้การลงข้อสรุป การระบุปัญหา หรือการตัดสินใจของพยาบาล มีเหตุผล ถูกต้องแม่นยำ มีการรวบรวมข้อมูล ค้นหาข้อมูล ที่ถูกต้อง เพื่อระบุประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน
2. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ช่วยในการวิเคราะห์ข้อโต้แย้ง และประเด็นปัญหาไปสู่การลงข้อสรุปที่เป็นไปได้จริง
3. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ช่วยในการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นทางการแพทย์

4. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ช่วยในการลงข้อสรุปและตรวจสอบข้อสรุปอ้างอิงนั้น ว่าอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่แน่ใจว่าถูกต้อง

5. การให้การพยาบาลเป็นการดูแลบุคคลภายใต้ปรัชญามนุษยนิยม พยาบาลจึงต้องให้การพยาบาลบุคคล ภายใต้บริบทความแตกต่างระหว่างบุคคล แต่ละคนมีคุณค่าและความเชื่อที่แตกต่างกันไป และยังมีความแตกต่างกันในตัวพยาบาลด้วยเช่นกัน การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทำให้พยาบาลได้คิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบในบริบทที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดความกระจำในการตัดสินใจคุณค่า และความเชื่อ

6. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ช่วยให้พยาบาลได้คำนึงถึงความคุ้มค่า พยาบาลจึงต้องมีความสามารถทั้งด้านการให้การพยาบาลและประสิทธิภาพ โดยรวมของการบริการสุขภาพที่มีอยู่

Higuchi & Donald (2002) ได้ศึกษาทักษะทางปัญญาของพยาบาล ที่มีความชำนาญในการปฏิบัติงานในคลินิก โดยศึกษาจากการเขียนบันทึกทางการพยาบาลของพยาบาล ในหอผู้ป่วยวิกฤตด้านอายุรศาสตร์และศัลยศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า พยาบาลที่มีความชำนาญเหล่านั้นมีการใช้ทักษะทางปัญญาที่สำคัญ ได้แก่ 1) การอธิบาย (Description) เป็นการระบุข้อเท็จจริงต่าง ๆ การสรุปสถานการณ์ที่เกิดขึ้น การให้เหตุผลในการปฏิบัติงานและการเขียนบันทึก เพื่ออธิบายให้เห็นถึงสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมทางคลินิก 2) การเลือก (Selection) เป็นการเลือกข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และระบุข้อมูล หรือองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งสัมพันธ์กับปัญหาของผู้ป่วย 3) การสรุปอ้างอิง (Inference) เป็นการสรุปภาวะทางสุขภาพของผู้ป่วย และการระบุปัญหาของผู้ป่วยตามข้อมูลหรือสาเหตุของโรคที่มีอยู่ 4) การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นการนำข้อมูลจากส่วนต่าง ๆ มาสรุปเชื่อมโยงกับสถานะทางคลินิกในภาพรวม และกำหนดกิจกรรมการพยาบาลที่สอดคล้องกับปัญหา และ 5) การพิสูจน์ยืนยัน (Verification) เป็นการใช้อยู่ข้อมูลทางคลินิกมาตรวจสอบ ยืนยันการปฏิบัติการพยาบาลของพยาบาล และมีการตรวจสอบยืนยันผลการพยาบาล ผลการวิจัยข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า พยาบาลที่มีความชำนาญ สามารถปฏิบัติการพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องมีความสามารถในการใช้ทักษะอธิบาย ระบุข้อมูล ข้อเท็จจริงต่าง ๆ สามารถเลือกข้อมูลที่เกี่ยวข้อง หรือระบุความสัมพันธ์ของข้อมูล มีทักษะในการสรุปอ้างอิง โดยใช้ทั้งความรู้และประสบการณ์เดิมได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ นำข้อมูลส่วนต่าง ๆ มาผสมผสานกันเพื่อกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา และมีการไตร่ตรอง ตรวจสอบยืนยันผลการปฏิบัติการพยาบาล ซึ่งทักษะทางปัญญาที่พบในการวิจัยนี้ ต่างก็เป็นทักษะทางปัญญาที่เป็นองค์ประกอบของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

จะเห็นได้ว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความสำคัญจำเป็นอย่างยิ่งต่อคุณภาพของการปฏิบัติการพยาบาลอย่างยิ่ง พยาบาลที่มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จะปฏิบัติการพยาบาลโดยคำนึงถึงความถูกต้องครบถ้วน และชัดเจนของข้อมูล มีการทวนสอบและประเมินข้อมูลของผู้รับบริการ มีการใช้เหตุผลเชิงอุปนัยและนิรนัยในการลงข้อสรุปปัญหาของผู้รับบริการ โดยไม่ด่วนสรุปข้อมูลหรือคิดคาดคะเนปัญหาของผู้รับบริการ เพราะการด่วนสรุป ขาดการตรวจสอบ ไตร่ตรอง หรือพิสูจน์ยืนยันข้อมูล อาจนำไปสู่การระบุปัญหาที่ไม่ถูกต้อง และเกิดอันตรายต่อผู้รับบริการได้ นอกจากนี้ การคิดอย่างมีวิจารณญาณยังครอบคลุมถึงการไตร่ตรองความถูกต้องเหมาะสมตามหลักจริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ คุณค่า และความเชื่อที่พยาบาลต้องคำนึงถึงในการตัดสินใจแก้ปัญหาทางการพยาบาล

กระบวนการพยาบาลกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

กระบวนการพยาบาล เป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติการพยาบาล ที่จะช่วยให้พยาบาลสามารถให้การพยาบาลอย่างเป็นระบบ กระบวนการพยาบาลประกอบด้วยขั้นตอน 5 ขั้นตอน ได้แก่ การประเมินภาวะสุขภาพ การวินิจฉัยทางการพยาบาล การวางแผนการพยาบาล การปฏิบัติการพยาบาล และการประเมินผล กิจกรรมทั้ง 5 ขั้นตอน เป็นกระบวนการต่อเนื่อง เป็นพลวัตรตลอดเวลาตามภาวะสุขภาพของผู้ใช้บริการ เพื่อให้เป้าหมายทางการพยาบาลบรรลุผล คือ สามารถตอบสนองความต้องการการบริการด้านสุขภาพของผู้ใช้บริการ ครอบครัว และชุมชนได้ การใช้กระบวนการพยาบาลให้มีประสิทธิภาพ จะต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครอบคลุมเป็นระบบระเบียบ มองเห็นแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับปรัชญา และแนวทางของการพยาบาล แล้วนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นข้อวินิจฉัยทางการพยาบาล ซึ่งจะนำมาเป็นกรอบในการวางแผนการพยาบาล และขั้นตอนสุดท้ายที่มีความสำคัญต่อกระบวนการพยาบาลก็คือ การประเมินผลการปฏิบัติการพยาบาล เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการพยาบาลให้เหมาะสมกับภาวะของผู้ใช้บริการ พยาบาลจำเป็นต้องใช้ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล โดยการใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ จะมีบทบาทในฐานะที่เป็นกลไกทางปัญญา (Critical Thinking as Cognitive Engine) ที่จะขับเคลื่อนให้กระบวนการพยาบาลมีประสิทธิภาพ (Alfaro-Lefevre, 1999; Yildirim & Ozkahraman, 2011; Shoulders, Follett & Eason, 2014; Alfaro-Lefevre, 1999) หากพิจารณาในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล พยาบาลจะสามารถนำการคิดอย่างมีวิจารณญาณมาใช้ได้ในกระบวนการพยาบาล เพื่อให้กระบวนการพยาบาลเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 ขั้นตอนของกระบวนการพยาบาลและการใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณในกระบวนการพยาบาล

ขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล	การใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณในกระบวนการพยาบาล
การประเมินภาวะสุขภาพ เป็นการรวบรวมข้อมูลของผู้ใช้บริการอย่างเป็นระบบ เพื่อนำมาตัดสินใจเกี่ยวกับภาวะสุขภาพของผู้ใช้บริการ	พยาบาลใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในการพิจารณาตรวจสอบและตีความข้อมูลที่รวบรวมมา แยกแยะข้อมูลที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้อง และทำความเข้าใจกับข้อมูล การตรวจสอบความถูกต้อง น่าเชื่อถือ และความเพียงพอของข้อมูล
การวินิจฉัยทางการพยาบาล เป็นการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อระบุแบบแผนสุขภาพและการเปรียบเทียบกับภาวะปกติหรือกับบรรทัดฐาน และการเขียนข้อความเกี่ยวกับภาวะสุขภาพของผู้ใช้บริการอย่างย่อแต่ชัดเจน และคำนึงถึงความเหมาะสมในการให้การพยาบาล	พยาบาลใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในการลงข้อสรุปเกี่ยวกับภาวะสุขภาพของผู้ใช้บริการ โดยใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในการจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามแบบแผนสุขภาพหรือกรอบแนวคิดที่ใช้ในการพยาบาล การทบทวนความสมบูรณ์ของข้อมูล การวิเคราะห์เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลส่วนต่าง ๆ เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ของข้อมูลในเชิงเหตุผล รวมถึงการใช้เหตุผลเชิงนิรนัยในการเปรียบเทียบข้อมูลผู้รับบริการกับบรรทัดฐานหรือทฤษฎี หรือการใช้เหตุผลเชิงอุปนัย ในการค้นหาแบบแผนด้านสุขภาพของผู้รับบริการหรือชุมชน เพื่อตั้งสมมติฐานของปัญหาของผู้ใช้บริการ และหาข้อมูลเพื่อสนับสนุนหรือทดสอบสมมติฐานก่อนการตัดสินใจระบุปัญหาที่แท้จริงของผู้ใช้บริการ

ตาราง 1 (ต่อ)

ขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล	การใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณในกระบวนการพยาบาล
การวางแผนการพยาบาล เป็นการตัดสินใจถึงวิธีการช่วยเหลือผู้ใช้บริการ ในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการรักษา การบำรุง หรือ การฟื้นฟูสุขภาพ	พยาบาลใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในการเลือกสรรวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม มีการพิจารณาแนวทางแก้ปัญหาอย่างรอบคอบ รอบด้านโดยไม่ด่วนปฏิเสธวิธีการแก้ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งออกเสียก่อน ที่จะได้มีการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน มีการพิจารณาไตร่ตรอง ผลกระทบของปัญหาแต่ละประเด็น ที่มีต่อความปลอดภัยของผู้ใช้บริการ เพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข ก่อนหลัง และใช้หลักเหตุผลนิรนัย ในการประยุกต์แนวคิด หลักการ หรือทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้ในการเลือกสรรวิธีการให้การพยาบาล อย่างเหมาะสม
การปฏิบัติการพยาบาล เป็นการนำแผนการพยาบาลไปปฏิบัติกับผู้ใช้บริการ โดยการประยุกต์แนวคิดทฤษฎีทางการพยาบาลผสมผสานกับทักษะเชิงวิชาชีพ	พยาบาลต้องใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในขณะปฏิบัติการพยาบาล โดยมีการตรวจสอบความพร้อมของตนเองในการให้การพยาบาล มีการสังเกตรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลผู้ใช้บริการอย่างต่อเนื่อง เพื่อประเมินภาวะสุขภาพของผู้ใช้บริการ และปรับปรุงแผนการพยาบาลให้เป็นปัจจุบัน รวมทั้งการไตร่ตรองการปฏิบัติงานของตนเอง
การประเมินผล เป็นกระบวนการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ในการเปรียบเทียบการตอบสนองของผู้ใช้บริการ กับภาวะสุขภาพที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้ใช้บริการ	พยาบาลต้องใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณในการตัดสินใจ ประสิทธิภาพ หรือความเหมาะสมของกิจกรรมการพยาบาล มีการค้นหาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและปัจจัยขัดขวางความสำเร็จในการให้การพยาบาล และวิเคราะห์และประเมินภาวะสุขภาพของผู้ใช้บริการภายหลังการให้การพยาบาล

จะเห็นได้ว่า กระบวนการพยาบาลและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด กระบวนการพยาบาล ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติการพยาบาลจะบรรลุผลสำเร็จ และเป็นกระบวนการพยาบาลที่มีประสิทธิภาพได้นั้น พยาบาลจำเป็นต้องมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินการพยาบาลในทุก ๆ ขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล ขณะเดียวกันการดำเนินการในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล ยังสนับสนุนให้เกิดการคิดเป็นเหตุเป็นผล เพราะกระบวนการพยาบาลทำให้เกิดอย่างเป็นระบบ มีการค้นหาปัญหาที่แท้จริง มีการวางแผนการแก้ปัญหา และประเมินผลการนำแผนการแก้ปัญหาไปใช้ ดังนั้น ในการสอนทางการพยาบาล นอกจากอาจารย์พยาบาลจะเน้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการพยาบาล แล้วอาจารย์พยาบาลควรเน้นการสอนเพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณสอดแทรกควบคู่ไปด้วยกัน

แนวทางการจัดการเรียนการสอนในคลินิกเพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

นักศึกษายาบาลเชื่อว่า นักศึกษายาบาลจะเกิดการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณอย่างมาก ระหว่างการฝึกประสบการณ์ในคลินิก เพราะในการฝึกประสบการณ์ในคลินิก นักศึกษายาบาลจะได้เผชิญกับสถานการณ์ที่แปลกใหม่ หลากหลาย เป็นสถานการณ์ในบริบทที่แท้จริง และนำกระบวนการพยาบาลมาใช้ในการให้การพยาบาล ผู้รับบริการตามสภาพปัญหาที่แท้จริง อาจารย์พยาบาลที่สอนในคลินิกจึงมีบทบาทสำคัญ ในการช่วยเหลือ ชี้แนะ สนับสนุนให้นักศึกษายาบาลได้พัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และใช้การคิดอย่างมี วิจารณญาณ ในกระบวนการพยาบาลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด สำหรับกลวิธีหรือรูปแบบการสอนในคลินิก มี หลายรูปแบบ ซึ่งการเลือกใช้ขึ้นกับตัวนักศึกษา อาจารย์พยาบาล สถานการณ์ในหอผู้ป่วย หรือบริบทชุมชนของ ผู้รับบริการ

แนวทางการจัดการเรียนการสอนในคลินิก เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ แนวทางหนึ่งที่นักการ ศึกษาพยาบาลนำมาใช้ในการส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คือ การส่งเสริมการสะท้อนคิดของนักศึกษา เนื่องจากการสะท้อนคิดหรือการคิดอย่างไตร่ตรอง (Reflective Thinking) ส่งเสริมให้นักศึกษาได้พิจารณา จุดบกพร่องจากการปฏิบัติการพยาบาล ได้หาวิธีการแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาตนเองในการปฏิบัติการพยาบาล ซึ่ง ครอบคลุมถึงเนื้อหาความรู้ทางการพยาบาล การคิดเชื่อมโยงอย่างมีเหตุผล การตัดสินใจแก้ไขปัญหาทางคลินิก และประเด็นขัดแย้งทางจริยธรรม (Baker, 1996; กรรณิกา วิชัยเนตร, 2557) และ Alfaro-LeFevre (1999) ได้ ให้ความสำคัญกับการคิดไตร่ตรองต่อการกระทำของตนเองว่า เป็นส่วนหนึ่งของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่ง การคิดอย่างไตร่ตรองอาจเกิดขึ้นทั้งในขณะที่พยาบาลกำลังให้การพยาบาล หรือเกิดขึ้นภายหลังจากการปฏิบัติ การพยาบาล ดังนั้นอาจารย์พยาบาลควรกระตุ้นให้นักศึกษาได้คิดทบทวน หรือสะท้อนคิดการปฏิบัติงาน และ ไตร่ตรองการปฏิบัติงานของตนเองทั้งขณะปฏิบัติการพยาบาลและหลังให้การพยาบาลอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริม ให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณมากขึ้น กลยุทธ์สำคัญในการกระตุ้นให้นักศึกษายาบาล เกิดการสะท้อนคิดในระหว่างการปฏิบัติการพยาบาลหรือภายหลังการปฏิบัติการพยาบาล คือ กลยุทธ์ในการใช้ คำถาม อาจารย์พยาบาลควรติดตามกำกับการใช้กระบวนการพยาบาลของนักศึกษา และใช้คำถามกระตุ้นให้ นักศึกษาได้คิดทบทวน ตรวจสอบการใช้กระบวนการพยาบาลของตนเอง ตัวอย่าง คำถามที่อาจารย์พยาบาลใช้ ในการส่งเสริมให้นักศึกษาได้ทบทวนการปฏิบัติงานตามขั้นตอนกระบวนการพยาบาล ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 ตัวอย่างคำถามการสะท้อนคิดเพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการใช้กระบวนการพยาบาล

ขั้นตอนกระบวนการพยาบาล	ตัวอย่างคำถามการสะท้อนคิดเพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
การประเมินภาวะสุขภาพ	- มีข้อสันนิษฐานใดที่ยังไม่ได้นึกถึงหรือยังไม่ได้พิจารณาหรือไม่? - นักศึกษาจะมั่นใจได้อย่างไรว่าข้อมูลที่ได้มามีความ...ถูกต้องแม่นยำ? - มีข้อมูลใดบ้างที่นักศึกษาควรจะไปตรวจสอบอีกครั้ง? - มีข้อมูลใดบ้างหรือไม่ที่ไม่สอดคล้องกัน นักศึกษาได้ตรวจสอบหรือยัง? - นักศึกษามั่นใจกับการสรุปอ้างอิงของตนเองได้อย่างไร? - นักศึกษาคิดว่าข้อมูลที่รวบรวมมาครอบคลุมเพียงพอหรือยัง?

ตาราง 2 (ต่อ)

ขั้นตอนกระบวนการพยาบาล	ตัวอย่างคำถามการสะท้อนคิดเพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
การตั้งข้อวินิจฉัยทางการพยาบาล	- ข้อวินิจฉัยทางการพยาบาลที่นักศึกษาระบุไว้ มีข้อมูลหลักฐานสนับสนุนได้ดีเพียงพอหรือไม่? - มีปัญหาอื่น ๆ อีกหรือไม่ที่นักศึกษาไม่ได้นึกถึง? - นักศึกษาเข้าใจสาเหตุของปัญหาอย่างชัดเจนแล้วหรือไม่ อย่างไร? - ข้อวินิจฉัยทางการพยาบาลที่กำหนดขึ้น สามารถสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจตรงกันหรือไม่? มีข้อคำถามหรือข้อสงสัยที่คนอื่นอาจจะมีคำถามอะไรบ้าง?
การวางแผนการพยาบาล	- เป้าหมายการพยาบาลมีความเป็นไปได้ ชัดเจน และเน้นผู้ป่วยเป็นสำคัญหรือไม่? - เป้าหมายการพยาบาลสะท้อนถึงสิ่งที่คาดหวังให้เกิดกับ ผู้ป่วยได้ดีเพียงใด? - การวางแผนการพยาบาลมีความเหมาะสม ครอบคลุม และสามารถอธิบายและอ้างอิงในเชิงทฤษฎีได้ถูกต้องหรือไม่ อย่างไร? - นักศึกษามั่นใจแล้วหรือไม่ว่า กิจกรรมการพยาบาลมีความเหมาะสมกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม หรือความเชื่อของผู้รับบริการ?
การปฏิบัติการพยาบาล	- ระหว่างการปฏิบัติการพยาบาล นักศึกษาสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงอะไรที่เกิดกับผู้รับบริการบ้าง ? - กิจกรรมการพยาบาลยังคงเหมาะสมอยู่หรือไม่? นักศึกษาควรจะมีกิจกรรมการพยาบาลอะไรที่แตกต่างไปจากเดิมหรือไม่?
การประเมินผล	- นักศึกษาได้ดำเนินการในแต่ละขั้นตอนอย่างถูกต้องสมบูรณ์หรือไม่เพียงใด? - นักศึกษาควรจะทำอะไรบ้างเพื่อให้การปฏิบัติการพยาบาลของฉันทดีขึ้น?

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจของนักการศึกษาทุกสาขาวิชา ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีการศึกษาค้นคว้ารูปแบบการสอน และวิธีการในการสอน เพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณอย่างต่อเนื่อง และมีนักการศึกษา ได้เสนอรูปแบบ และวิธีการสอนเพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณไว้หลากหลายวิธี หลักสำคัญของการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คือ การให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ที่หลากหลาย การสอนเพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ควรเป็นการสอนที่เน้นให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียนการสอน เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็น และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยมีอาจารย์พยาบาลคอยให้การสนับสนุน ชี้แนะ และสะท้อนการคิดของนักศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงนักศึกษาควรได้เรียนรู้ในกลุ่มย่อย ซึ่งจะเปิดโอกาสให้ได้สะท้อนความคิดของตนเองโดยการพูดให้กลุ่มฟัง และได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน วิธีสอนที่อาจารย์สามารถเลือกใช้เพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีหลากหลายวิธี เช่น การสอนโดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ การเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก การประชุมปรึกษาก่อนและหลังให้การพยาบาล การมอบหมายงานเขียนหรือการให้นักศึกษาเขียนสรุปการศึกษาผู้ป่วย การให้นักศึกษาพิจารณาข้อดีข้อจำกัด และผลกระทบของวิธีการแก้ปัญหาที่นักศึกษาจะตัดสินใจเลือกใช้ การโต้แย้งถกเถียงกัน โดยการกระตุ้นให้นักศึกษาได้โต้แย้งกันด้วยเหตุผล รวมถึงการส่งเสริมการสะท้อนคิดของนักศึกษา ขณะปฏิบัติการพยาบาล และหลังปฏิบัติการพยาบาลที่ควบคู่ไปกับขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล

บทสรุป

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นสมรรถนะหลักสมรรถนะหนึ่งที่สภาการพยาบาลกำหนดให้เป็นสมรรถนะหลักที่จำเป็นของผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นกระบวนการทางปัญญาในการคิดอย่างมีเหตุผล เพื่อให้การพยาบาลประสบความสำเร็จ การคิดอย่างมีวิจารณญาณในทางการพยาบาลครอบคลุมการใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณในกระบวนการพยาบาล และการตัดสินใจทางการพยาบาล ที่เน้นการแก้ปัญหาของผู้ใช้บริการ รวมถึงกิจกรรมอื่น ๆ อันเป็นการส่งเสริมให้ผู้ให้บริการที่ครอบคลุมทั้งบุคคล ครอบครัว และชุมชนมีภาวะสุขภาพดี ซึ่งกล่าวได้ว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณมีบทบาทอย่างมากในการให้การพยาบาลที่มีประสิทธิภาพ การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติการพยาบาล โดยมีบทบาทในทุกขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล พยาบาลที่มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จะปฏิบัติการพยาบาลภายใต้การพิจารณาข้อมูลต่าง ๆ อย่างถี่ถ้วน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นไปได้รอบด้าน ไม่ด่วนสรุปปัญหาหรือความต้องการของผู้ใช้บริการ แต่จะมีการตั้งคำถามเพื่อการสืบค้นหาความจริง หรือค้นหาข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ก่อนที่จะลงสรุปเกี่ยวกับภาวะสุขภาพของผู้ใช้บริการ หรือตัดสินใจเกี่ยวกับการปฏิบัติการพยาบาลที่จะให้แก่ผู้ใช้บริการ นอกจากนั้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณยังทำให้พยาบาลมีการตรวจสอบไตร่ตรองตนเองขณะปฏิบัติการพยาบาล เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพการพยาบาลอย่างต่อเนื่อง การจัดการศึกษาพยาบาล จำเป็นต้องพัฒนาบัณฑิตพยาบาลศาสตร์ให้มีสมรรถนะตามที่สภาการพยาบาลกำหนด ซึ่งการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการเรียนการสอนทางการพยาบาล อาจารย์พยาบาลควรเลือกใช้รูปแบบการสอน วิธีการสอน หรือเทคนิคต่าง ๆ ที่หลากหลายร่วมกัน เช่น การสอนโดยใช้กรณีศึกษา การใช้ปัญหาเป็นหลัก การระดมสมอง และในระหว่างการฝึกปฏิบัติงานในคลินิกอาจารย์พยาบาล ควรสนับสนุนให้นักศึกษาได้ฝึกการสะท้อนคิดอย่างต่อเนื่อง โดยอาจารย์ใช้เทคนิคการตั้งคำถามให้นักศึกษา ได้ทบทวนไตร่ตรอง การปฏิบัติการพยาบาล ทั้งในระหว่างการให้การพยาบาลและหลังการให้การพยาบาลตามขั้นตอนของกระบวนการพยาบาล

ข้อเสนอแนะ

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นทักษะทางปัญญาที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาและฝึกฝนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ จนเกิดเป็นทักษะและความชำนาญ จากบทความนี้มีข้อเสนอแนะให้ผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาพยาบาลนำไปใช้ในการจัดการศึกษา และพัฒนานักศึกษาพยาบาล ดังนี้

1. การศึกษาพยาบาลต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณของบัณฑิตพยาบาล โดยการพัฒนาต้องพัฒนานักศึกษาทั้งด้านองค์ความรู้ที่เป็นศาสตร์ทางการพยาบาล และศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง การดูแลสุขภาพ การปลูกฝังคุณลักษณะของการเป็นนักคิดโดยกระตุ้นให้นักศึกษาได้ฝึกซักถาม กล้าโต้แย้ง รับฟังความคิดเห็น และการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาที่หลากหลาย เพื่อเป็นการฝึกฝนให้นักศึกษาได้ใช้ทักษะการคิดที่เป็นพื้นฐานการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และเน้นให้นักศึกษาใช้การแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล

2. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นทักษะทางปัญญาที่ต้องได้รับการฝึกฝน และหมั่นฝึกซ้อมการคิดอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญชำนาญและมีความคิดที่เฉียบคมยิ่งขึ้น ดังนั้น เพื่อให้การปฏิบัติการพยาบาล

บรรลุเป้าหมายที่กำหนด อาจารย์พยาบาลควรจัดโอกาสให้นักศึกษาได้ฝึกฝนการใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในหลากหลายสถานการณ์ และเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน เน้นให้นักศึกษาได้พูด ถกเถียงหรือโต้แย้งอย่างมีเหตุผล เพราะการที่นักศึกษาได้พูด ได้สะท้อนความคิดของตนเอง จะเป็นกลยุทธ์สำคัญ ประการหนึ่งที่ทำให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาการคิดไตร่ตรอง

3. การจัดการศึกษาในคลินิก เป็นประสบการณ์ที่นักศึกษาจะมีโอกาสได้พัฒนาการคิดอย่างมี วิจารณญาณอย่างมาก และการฝึกประสบการณ์ในคลินิก จะเกี่ยวข้องกับการใช้กระบวนการพยาบาลในการ ให้การดูแลผู้ใช้บริการ ดังนั้น อาจารย์พยาบาลสามารถประยุกต์ใช้แนวคำถามในการทบทวน ตรวจสอบ การคิด ของนักศึกษาในแต่ละขั้นตอน ของกระบวนการพยาบาล มาเป็นกลยุทธ์ในการกระตุ้นให้นักศึกษาได้พัฒนาการ คิดอย่างมีวิจารณญาณและได้ใช้กระบวนการพยาบาลอย่างมีประสิทธิภาพ

รายการอ้างอิง

- กรรณิกา วิชัยเนตร. (2557). การสะท้อนคิด: การสอนเพื่อให้นักศึกษาพยาบาลพัฒนาการคิดอย่างมี วิจารณญาณในการฝึกปฏิบัติการพยาบาล. **วารสารพยาบาลตำรวจ**, 6(2): 188-199.
- จันทรา พรหมน้อย, เนตรนภา พรหมเทพ, และศมนนันท์ ทศนีย์สุวรรณ. (2555). ความสามารถในการคิดอย่าง มีวิจารณญาณ ของนักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ 4 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. **วารสารพยาบาลสงขลานครินทร์**, 32(3): 1-10.
- ธัญพร ชื่นกลิ่น, วัชร เล่าเรียนดี. (2555). การพัฒนารูปแบบการโค้ช เพื่อพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ ของอาจารย์พยาบาลที่ส่งเสริมทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ของนักศึกษาพยาบาลในสังกัด สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข. **วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย**, 4(1): 112-119.
- บรรจง อมรชีวิต. (2556). **การคิดอย่างมีวิจารณญาณ: Critical Thinking**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- พิริยลักษณ์ ศิริสุภลักษณ์, (2556). การสอนนักศึกษาพยาบาลเพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ. **วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครราชสีมา**, 19(2): 5-19.
- เพ็ญจันทร์ แสนประสาน. (2555). พยาบาลกับ AEC. Retrieved August, 20, 2016, from http://www1.si.mahidol.ac.th/nursing/ns/attachments/765_nurse_AEC_penchan.ppt.
- วิจิตร ศรีสุพรรณ, สุจิตรา เหลืองอมรเลิศ และกฤษดา แสงวงศ์. (2555). การเตรียมความพร้อมของวิชาชีพ พยาบาลเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. **วารสารสภาการพยาบาล**, 27(3): 5-10.
- สภาการพยาบาล. (2556). สมรรถนะผู้ประกอบการวิชาชีพการพยาบาล และการผดุงครรภ์ (Competencies of Registered Nurses). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศิริยอดการพิมพ์.
- Alfaro-Lefevre, R. (1995). **Critical Thinking in Nursing: A Practical Approach**. Philadelphia: W. B. Saunders Company.
- Alfaro-Lefevre, R. (1999). **Critical Thinking in Nursing: A Practical Approach**. (2nd ed). Philadelphia: W. B. Saunders Company.

- Baker, C. R. (1996). Reflective Learning: A Teaching Strategy for Critical Thinking. **Journal of Nursing Education**, 35(1): 19-22.
- Beyer, K. B. (1987). **Practical Strategies for the Teaching of Thinking**. Boston: Allyn and Bacon, Inc.
- Bandman, E. L. & Bandman, B. (1995). **Critical Thinking in Nursing**. (2nd ed) Connecticut: Appleton & Lange.
- Ennis, R. (1985). A Logical Basis for Measuring Critical Thinking Skill. **Educational Leadership**, 43(2): 44-48.
- Ennis, R. (1987). Foundations of Thinking Skills and Their Instruction. In J. B. Baron; R. J. Sternberg (eds.), **Teaching Thinking Skills: Theory and Practice**, 9-26. New York: W. H. Freeman and Company.
- Higuchi, K. A. & Donald, J. G. (2002). Thinking Processes Used by Nurses in Clinical Decision Making. **Journal of Nursing Education**, 41(4): 145-153.
- Mumm, A. M. & Kersting, R. C. (1997). Teaching Critical Thinking in Social Work Practice Courses. **Journal of Social Work Education**, 33: 75-84. (ERIC)
- Reilly & Oermann. (1999). **Clinical Teaching in Nursing Education**. (Second Edition.). Boston: Jones and Bartlett Publishers.
- Shoulders, B., Follett, C. & Eason, J. (2014). Enhancing Critical Thinking in Clinical Practice. **Dimensions of Critical Care Nursing**, Retrieved April 17, 2016 from http://journals.lww.com/dccnjournal/Fulltext/2014/07000/Enhancing_Critical_Thinking_in_Clinical_Practice_.5.aspx#.
- Walthew, P. J. (2004). Conceptions of Critical Thinking Held by Nursing Educators. **Nursing Education**, 43(9): 408-411.
- Yildirim, B. & Ozkahraman, S. (2011). Critical Thinking in Nursing Process and Education. **International Journal of Humanities and Social Science**, Retrieved April 17, 2016 from http://journals.lww.com/dccnjournal/Fulltext/2014/07000/Enhancing_Critical_Thinking_in_Clinical_Practice_.5.aspx#